

”Olen pyytänyt kolmasti hoitajalta
että pois on sakset otettava soittajalta”

Mielenterveysongelmien kuvasto Ismo Alangon
Taiteilijaelämä-levyllä

Valentin Vänskä
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Valentin Vänskä	
Työn nimi "Olen pyytänyt kolmasti hoitajalta että pois on sakset otettava soittajalta": Mielenterveysongelmien kuvasto Ismo Alangon <i>Taiteilijaelämä</i> -levyllä	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn tyyppi Kandidaatin tutkielma
Aika 8.5.2024	Sivumäärä 23
Ohjaaja Juri Joensuu	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kandidaattitutkielmani tarkastelee sitä, miten mielenterveyden järkkyminen kuvataan suomirockartisti Ismo Alangon <i>Taiteilijaelämä</i>-levyllä. Tutkimus pohjautuu kulttuurisen mielenterveystutkimuksen kenttään, joka tutkii hulluuden, mielenterveyden ja sen poikkeamien esitystapoja taiteessa ja kulttuurissa. Tutkielman keskeinen kysymys on, millaisia kuvia levyn lyriikat välittävät mielenterveysongelmista.</p> <p>Tutkielman aineistona on <i>Taiteilijaelämä</i>-albumi, ja analyysimenetelminä käytetään lähilukua ja teemoittelua. Lyriikoiden kuvakieli on keskeisessä roolissa, ja sen avulla pyritään tunnistamaan ja tulkitsemaan mielenterveyteen liittyviä kuvastoja. Analyysissä huomioidaan myös kappaleiden musiikillinen puoli ja sen suhde sanoituksiin.</p> <p>Analyysin keskiössä ovat neljä kappaletta: <i>Oletko koskaan</i>, <i>Pelataanko shakkia vai?</i>, <i>Nuorena syntynyt</i> ja nimikkokappale <i>Taiteilijaelämä</i>. Lähteiden perusteella Alangon lyriikat käsittelevät monipuolisesti mielenterveyden järkkymiseen liittyviä teemoja. Levyn tärkeimpiä teemoja ovat: mielen kamppailu, traumat ja syrjäytyminen, addiktio sekä harhaisuus ja potiluus.</p> <p>Tutkielmani osoittaa, että Alangon <i>Taiteilijaelämä</i>-levy tarjoaa monipuolisen kuvan mielenterveysongelmien monimuotoisuudesta. Lyriikat eivät ainoastaan kuvaa oireita, vaan tarkastelevat myös niiden taustoja ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Tutkielma avaa uusia näkökulmia suomirockin lyriikoiden tutkimukselle ja täydentää kulttuurisen mielenterveystutkimuksen kenttää.</p>	
Asiasanat kulttuurinen mielenterveystutkimus, rocklyriikka, Ismo Alanko, addiktio, syrjäytyminen, lyriikka	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Teoria ja aineisto.....	4
2.1. Kulttuurinen mielenterveystutkimus	4
2.2. Rock-lyriikka ja <i>Taiteilijaelämää</i> -levy	6
2.3. Kuvakieli	9
3. Mielenterveysongelmien kuvastot <i>Taiteilijaelämää</i> levyllä	11
3.1. Mielen kamppailu.....	11
3.2. Traummat ja syrjäytyminen	13
3.3. Addiktio.....	15
3.4. Harhaisuus ja potiluus	17
4. Päätäntö	20
5. Lähteet:	21

1. Johdanto

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen mielenterveyden järkkymisen kuvausta suomirockartisti Ismo Alangon (s. 1960) *Taiteilijaelämää*-levyn (1995) lyriikoissa. Ismo Alanko on vuosien saatossa noussut yhdeksi vahvimaksi kandidaatiksi, kun etsitään suomalaisen rockmusiikin ruumiillistumaa. Viimeistään soololevyjensä voimin hän on noussut suomirockin johtohahmoksi. (Mäkelä 2000, 212.)

Alangon ja muun suomirockin suosiosta huolimatta, rocklyriikkaa on tutkittu kirjallisuudentutkimuksessa verrattain vähän, joten on hyvä aika laajentaa tutkimuksellista spektriä. Lisäksi aikaisemmin rocklyriikan roolia taiteenlajina on julkisessa keskustelussa aika tylystikin vähätelty (Lehtimäki & Lahtinen 2006, 21-23). Rocklyriikkaa tutkimalla on mahdollista vahvistaa sen asemaa runouden alalajina.

Suomenkielinen rock on ollut kotimaassamme hyvin suosittua, joten jotain kansaa puhuttelevaa ja koskettavaa genren lyriikoista löytynee myös. Suomirockin kultakausi taitaa nykynuorison keskuudessa olla ohi räpin ja popin suuren suosion myötä, mutta sen tutkiminen on relevanttia, sillä se on edellisen sukupolven musiikkia. *Taiteilijaelämää*-levyn lyriikat välittävät tietynlaista kuvaa ”hulluudesta”, ja tämä kuva on saattanut kulkea ja vahvistua sukupolvelta toiselle kulttuurin mukana ja näin ollen luonut kollektiivista kulttuurista käsitystä mielenterveysongelmista.

Tutkimukseni nojaa vahvasti kulttuurisen mielenterveystutkimuksen, jonka mukaan mielenterveystutkimus ei ole pelkästään diagnooseja ja medikalisaatiota, vaan myös sitä, miten mielenterveyden poikkeavuudet ilmenevät kulttuurissa, taiteessa ja teksteissä. Tutkimuskohteeni *Taiteilijaelämää*-levyn lyriikat sisältävät runsaasti mielenterveyteen ja sen järkkymiseen liittyviä aiheita kuten syrjäytyminen, alkoholismi ja vainoharhat. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, minkälaisia kuvia levyn lyriikat välittävät mielenterveysongelmista.

Julkisuuden henkilöiden ulostulot omista mielenterveysongelmistaan ovat auttaneet purkamaan asiaa ympäröivää stigmaattisuutta (Jäntti, Heimonen, Kuuva, Mäkilä 2019, 17). Silti mielenterveysongelmista on vaikea puhua, ei ole sanoja. Lyriikan kuvakielen ytimessä voi olla pyrkimys ilmaista jotain sellaista, jota ei muuten voisi sanoa (Ratia 2007, 124). Tätä

ideaa sanomattoman sanomisesta koitan hyödyntää analysoidessani Alangon lyriikoita kulttuurisen mielenterveyden näkökulmasta. Kuvakielistä ilmaisua käytetään myös silloin kun tavanomaiset sanat eivät riitä kuvaamaan jonkin kokemuksen, tunteen tai ilmiön hämäryyttä ja moniselitteisyyttä (Ratia 2007, 123). Mielenterveysongelmat voivat olla juuri tällaisia vaikeasti selitettäviä monitulkintaisia asioita, joiden käsittelemistä varten pitää valjastaa runolliset keinot.

olit vangittu tuuleen ja myrskyihin

olit kahlittu maahan ja aivoihin

olit kiedottu ihmisen nahkoihin

ohuisiin

-Väärään Maailmaan, Ismo Alanko 1995

Kuvallisuuteen ja kuvastoihin liittyy vahvasti representaation käsite. Representaatio tarkoittaa edustamista. Yksinkertaistettuna esimerkiksi kirjallisuus on elämän representaatiota (Mitchell 1990, 11). Kirjallisuudessa genret määrittelevät sen, mitä lajityypissä esitetään ja miten. Representaatiossa tärkeintä on se, mitä kuvaukseen sisällytetään tai jätetään pois, mikä on ilmaistu suoraan ja mikä epäsuorasti, mitkä asiat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia, mitä korostetaan ja mitä ei. (Fairclough 1997, 136.) Tekstilajina lyriikassa korostuvat erityisesti nämä piirteet, koska runoudessa on olennaista ohikertominen, informaation rajallisuus ja yksityiskohtien korostaminen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä mielenterveysongelmiin liittyviä teemoja Alangon lyriikat sisältävät?
2. Millaisia kuvakielellisiä keinoja Alangon lyriikat käyttävät mielenterveysongelmien kuvaamisessa?

Lähestyn Alangon lyriikoita runoanalyysin keinoin. Tarkemmin tarkastelen lyriikoiden kuvakieltä. Kuvakieli on tutkielmalleni hyödyllinen lähestymiskulma, koska se sisältää

konkreettisten kuvien lisäksi myös kielikuvat, joilla ilmaistaan jotain muuta kuin mitä ne kirjaimellisesti tarkoittavat (Ratia 2007, 141). Näihin sisältyvät muun muassa erilaiset symbolit, metaforat ja personifikaatio, joita kaikkia esiintyy *Taiteilijaelämä*-levyllä. Tutkimukseni aineistona käytän *Taiteilijaelämä*-musiikkialbumia päästäkseni kuuntelemaan teokset siinä muodossa, jossa ne on haluttu esittää. Lisäksi hyödynnän Ismo Alangon kirjaa *Sanat – 40 laulujen vuotta* (2020), johon Alanko on itse kirjoittanut lyriikkansa tekstimuotoon välttääkseni tulkintavirheet, joita saattaisi sattua, jos kappaleiden tulkinta olisi pelkästään korvieni varassa. Tutkimusmenetelmänä käytän lähilukua ja teemoittelu, jolla pyrin erittelemään Alangon lyriikoista erilaisia mielenterveysongelmiin liitettäviä kuvastoja. Otan tutkielmassa huomioon myös kappaleiden musiikillisen puolen, ja sen yhteyden lyriikoihin. Tarkastelen myös kappaleiden yhteyttä toisiinsa koko albumikokonaisuuden kannalta.

2. Teoria ja aineisto

Tässä luvussa esittelen kaksi tutkimuksen suuntausta, jotka paiskaavat kättä tutkielmassani: rocklyriikan analyysi ja kulttuurinen mielenterveystutkimus. Rocklyriikka-luvussa esittelen myös tutkimuskohdettani *Taitelijaelämää*-levyä tarkemmin. Lisäksi kerron lyriikan kuvakielellisistä keinoista, joiden kautta tarkastelen Alangon tekstejä.

2.1. Kulttuurinen mielenterveystutkimus

Tutkielmani linkittyy kulttuurisen mielenterveystutkimuksen jatkumoon. Kulttuurinen mielenterveystutkimus keskittyy siihen miten eri käsityksiä hulluudesta, mielenterveydestä ja sen poikkeavaisuuksista on tuotettu kielessä taiteessa ja kulttuurissa (Jäntti, Heimonen, Kuuva & Mäkilä 2019, 8).

Kulttuurinen mielenterveystutkimus on viime aikoina yleistynyt monitieteellisen tutkimuksen ala. Siitä on Suomessakin tehty ainakin kaksi ansiokasta akateemista tutkimusteosta: *Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus* (2019 toim. Saara Jäntti, Kirsi Heimonen, Sari Kuuva & Annastiina Mäkilä) ja *Kipupisteissä : sairaus, kulttuuri ja modernisoituva Suomi* (2015 toim. Jutta Ahlbeck, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Kirsi Tuohela & Jasmine Westerlund) molemmissa kirjoissa mielenterveystutkimusta käsitellään monipuolisesti eri tieteenaloja hyödyntäen. Kirjojen teksteihin keskittyvät artikkelit käsittelevät muun muassa omaelämäkertoja, nuortenkirjoja, proosakirjallisuutta ja kokeellista kaunokirjallisuutta. Lyriikka kuitenkin loistaa poissaolollaan. Tämän takia olisi tärkeää, että kulttuurisen mielenterveystutkimuksen kentälle tuotaisiin myös analyysiavauksia, jotka käsittelevät lyriikkaa.

Taitelijaelämää-levyn lyriikoissa voi havaita kohtia, joissa kappaleen puhuja on potilaan asemassa. Potiluus onkin eräs kulttuurisen mielenterveystutkimuksen oleellisimpia osa-alueita. Mielenterveysalalla on tapahtunut kielellinen muutos, on alettu puhua mielenterveyden haasteista ja ongelmista, hoitopaikkoja nimitetään nykyään psykiatrisen sairaanhoidon yksiköiksi ja palveluiksi. Potilaita ei enää kutsuta mielenvikaisiksi vaan mielenterveyskuntoutujiksi, palvelunkäyttäjiksi ja asiakkaiksi. Muutosta on myös tapahtunut

siinä miten mielenterveysongelmien parantumisprosessiin suhtaudutaan. Ennen mielisairautta pidettiin parantumattomana sairautena, nykyään hallitseva ajatus on se että mielenterveysongelmista on mahdollista toipua ja sairauden kanssa on mahdollista elää, näin ollen mielenterveyskuntoutujat sitoutetaan kuntoutumisprosessiin. (Jäntti, Heimonen, Kuuva & Mäkilä 2019, 15).

Terminä ”asiakas” on kuitenkin varsin ongelmallinen, kun kyseessä on pakkohoitotilanne (Jäntti, Heimonen, Kuuva & Mäkilä 2019, 15-16). Alangon lyriikoissa pyörii erilaisia termejä, nimityksiä ja haukkumanimiä, joilla viitataan hulluuteen. Koitan analysoida näitä termejä heijastaen kuinka ne sopivat mihinkin tilanteeseen ja millaista kuvaa ne luovat potiluudesta. Kuvastoja analysoimalla koitan myös arvioida minkälaisia tilanteita mielenterveyden horjuessa potilaat joutuvat kohtaamaan.

Tutkimuksessani käytän termejä kuten mielenterveysongelmat, mielenterveyden järkkyminen, mielenterveyden haasteet ja hulluus. Terminä ”hulluus” vaatinee tarkemman avauksen koska arkikielessä sitä voidaan pitää jopa loukkaavana ja halventavana sanana. Tutkimuksellisesti hulluus-sanan juuret tulevat humanistis-yhteiskuntatieteellisen hulluustutkimuksen monitieteiseltä kentältä. Hulluustutkimus, joka tunnetaan myös Madness Studies -nimellä, kumpuaa monista erilaisista tutkimussuuntauksista. Näiden suuntausten yhteinen piirre on näkemys psykiatriasta osana laajempaa yhteiskunnallista, taloudellista ja kulttuurista kehystä. Aiemmin psykiatrian historiaa tarkasteltiin pääasiassa lääkäreiden näkökulmasta ja hoitomenetelmien kehittymisen kautta. Yhteiskuntatieteellisessä ja kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa painopiste on sen sijaan siirtynyt hulluuteen, sen määrittelyyn ja sen hoitoon liittyviin historiallisiin ja kulttuurisiin vaihteluihin, valtasuhteisiin ja tunteisiin. (Jäntti, Heimonen, Kuuva & Mäkilä 2019, 10-11)

Aikaisempaa tutkimusta laululyriikan ja mielenterveyden suhteesta on tehty Suomessa varsin vähän. Karoliina Maanmielen väitöskirja *"Kirjoittaminen on tie minuun, minusta sinuun" : ryhmämuotoinen kirjoittaminen ja metaforien merkitys psykoosia sairastavien kirjallisuusterapiassa* (2015), sivuaa aihetta kirjoittamisen ja kirjallisuusterapiain näkökulmasta. Väitöskirjan aineisto on kerätty kirjoittajan työskennellessä vuoden kestäneessä runoterapiaryhmän ohjaajana. Ryhmään kuului loppuun asti seitsemän jäsentä, joilla valtaosalla oli skitsofreniadiagnoosi. (Maanmieli 2022)

Laululyriikka nivoutui tutkimukseen mukaan runoterapian tehtävien muodossa. Kokoontumiskerroilla kuunneltiin ensin joku kappale ja sitten kappaleen lyriikoiden pohjalta kirjoitettiin oma versio kappaleesta. Jotkut laulut herättivät ryhmäläisissä yksimaan negatiivisia tunteita, jopa itkuun asti. (Kähmi 2015, 98, 163, 223) Maanmielen tutkimuksessa laululyriikat toimivat ikään kuin työkaluina auttamaan sanoittamaan omia tunteita runojen muodossa. Laulut onnistuvat myös herättämään suuria tunteita, olivatpa ne sitten hyviä tai huonoja. Maanmielen tutkimus onnistuu korostamaan laululyriikan voimaa ja vaikutusta ihmismieleen, näin ollen luoden pohjaa lyriikka-analyysin ja mielenterveyden tutkimukselle.

Toinen skitsofreniaan liittyvä tutkimus kirjallisista lähtökohdista käsin on Laura Piipon artikkeli "*Ääni on meissä, joka olemme, kun meitä ei ole*" : skitsofrenian muotoja ja poetiikkaa *Neuromaani*ssa (2019), jossa tarkastellaan miten ja millaista hulluutta Jaakko Yli-Juonikkaan *Neuromaani*-teoksessa rakennetaan. Artikkelissaan Piippo hyödyntää skitsofrenian eri määritelmiä havainnollistaen niiden esiintymistä *Neuromaani*-romaanissa. Tarkoitukseni on hyödyntää samanlaista lähestymistapaa Alangon lyriikoihin.

2.2. Rock-lyriikka ja *Taiteilijaelämä*-levy

Lyriikka, niin kuin kaikki muukin kirjallisuus on syntynyt tarpeesta kommunikoida. Siinä on kyse puhujan ja kuulijan välisestä suhteesta. 300-luvulla eKr. kirjoitettujen tekstien asema oli jo vakiintunut, mutta tekstien esittämisen muoto säilyi pitkään laulumuodossa. Laulumuotoinen esittäminen oli rapsodien eli runonlaulajien työtä. Rapsodit säestivät laulujaan usein lyyraa muistuttavalla soittimella, forminksilla. (Vartiainen 2009, 20, 25, 37) Näin syntyi tekstipohjaisen runon ja musiikin pyhä liitto, mitä nykyään laululyriikaksi kutsutaan. Lyriikka tarkoitti alkujansa laulua, mutta se luovutti nimensä kirjoitetulle runolle. Alkuperäinen lyriikka vaihtoi nimensä ja jatkoi elämäänsä laululyriikkana. (Salo 2021, 35, 40)

Nykyaikaiset, tai enemmänkin edellisen sukupolven rapsodit olivat rockmuusiikoita. Amerikkalaisen rockmusiikin voi luonnehtia olevan bluesin, rhytm and bluesin, gospelin, countryn ja folkin fuusioksi, mutta rockia on vaikea lajitella yksin omaan musiikilliseksi tyyliksi. Se on enemmänkin tunteen ja maailmankuvan välittämistä, perusasenteena yleensä

monipuolinen, eri sävyinen kapina vanhoja auktoriteetteja vastaan, tehtiin se sitten iloisesti tai vakavasti. (Lehtimäki & Lahtinen 2006, 17-19)

Suomeen rock on saapunut meren toiselta puolen, silti suomalainen rocklyriikka on enemmänkin linjassa kotimaisen runouden ja laululyriikan kanssa kuin ulkomaisten vaikutteiden (Hämäläinen 2011, 349). Eräs suomirockin suurista, Juice Leskinen lausui näin: ”Angloamerikkalainen rockmusiikki, kotimainen kaunokirjallisuus ja rillumarei... Ne ovat tärkeimmät vaikuttajani. Paljon muuta ei tarjolla ollutkaan. Ei Juankoskelta mihinkään oopperaan lähdetty.” (Leskinen 2020, 19). Eli suuri osa Juicen vaikutteista tuli suoraan Suomesta, täten suomenkielinen rockmusiikki tarjoaa kuulijalle katsauksen suomalaiseen kulttuurikuvaan, taiteeseen, tunteisiin, yhteiskuntaan ja sielunmaisemaan. Näihin kuuluvat myös kaikessa moninaisuudessaan erilaiset mielenterveyteen liittyvät poikkeavuudet ja ongelmat.

Suomessa rocklyriikoiden tutkimusta on tehty jonkin verran. Aiheen tiimoilta löytyy kandidaatintutkielmia, pro gradu -töitä ja ainakin yksi artikkelikokoelma, joka kokoaa rocklyriikan kirjallisuustieteellisiä tutkimuksia, Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen toimittama *Ääniä äänien takaa – tulkintoja rock-lyriikasta* (2006). Kokoelma käsittelee kuitenkin suuremmaksi osaksi englanninkielistä rocklyriikkaa. Kirjan kymmenestä analyysiartikkelista vain kaksi tutkii suomenkielistä laululyriikkaa. Tutkimuskohdettani Ismo Alankoa on käsitelty ainakin kahden gradun verran: Marleena Vilminkon *"Tuulipuvun tuolla puolen jossain on maa" : avoin intertekstuaalisuus Ismo Alangon rocklyriikassa* (2017) ja Juha-Matti Reinilän *Ironia, satiiri ja suomalaisuus Ismo Alangon rocklyriikassa* (2015). Rocklyriikan analyysille ei siis vielääkään ole suurta tungosta tutkimuskentällä.

Rocklyriikan tutkimuksessa on myös tärkeää huomioida, että laulutekstit toimivat hyvin eri tavalla ilman musiikkia, jonka ehdoilla ne on tehty. Rockteksteissä on aina ylimääräistä kontekstia ja omanlaisia ääniä, jotka täytyy ottaa huomioon lyriikkaa lukiessa, kuunnellessa tai analysoidessa (Lehtimäki & Lahtinen 2006, 23). Laulettu lyriikka on todennäköisesti vähemmän tutkittu, koska se vaatii huomioimaan poikkitieteellisen ulottuvuuden, perinteinen tekstilähtöinen kirjallisuusanalyysi on helpompi toteuttaa (Oksanen 2007, 163). Näistä haasteista huolimatta pyrin tutkimuksessani myös luonnehtimaan analysoitavien tekstien musiikillista puolta. Ilman minkäänlaista musiikinteorian ymmärtämistä koitan havainnollistaa, minkälaisen tunnelman instrumentaatio tuo kappaleisiin, ja kuinka se

vaikuttaa yhdessä sanojen kanssa. Sekä musiikkiin, että runouteen liittyy rytmi, näin ollen sitä on suotuisaa analysoida myös tässä tutkielmassa.

Atte Oksasen tutkimusartikkeli, joka käsittelee Joy Division-bändin lyriikoita, hipaisee läheltä omaa tutkielmaani. Joy Divisionin kappaleet liikkuvat synkissä vesissä, ja käsittelevät ihmisen pimeämpää puolta. Bändin kappaleissa ihmisen psyyke on ristiriitaisen rappion ja tyhjyyden näyttämö, joka heijastuu myös elinympäristöön. (Oksanen 2007, 159) Tutkimuskohteiden synkkien psyykettä käsittelevien lyriikoiden lisäksi samankaltaisuutta löytyy myös tutkimusmetodeissa, myös Oksanen huomioi artikkelissaan kappaleiden äänimaisemat ja instrumentaatiot.

Ismo Alangon elämäkerta kuvailee *Taitelijaelämä*-levyä vaikeasti kategorisoitavana runsaudensarvena, joka sisältää sekä yhteiskunnallisia että henkilökohtaisia kappaleita, musikaalihenkeä ja artistin itsensä mukaan: ”taiteellista häröilyä”. Levy näyttäytyy suhteessa aikaisempaan albumiin *Jäätyneitä lauluja*, paljon enemmän ”suomalaisena”. Aikaisemman levyn kylmä konesoundi on kadonnut ja luontoaiheet ovat palanneet teksteihin. (Kettu & Alanko 2021, 291-292) Vaikka levyn instrumentaalinen puoli on ”valoisampi” verrattuna edelliseen, teksteistä välittyy ahdinko, sekä yhteiskunnallisella että henkilökohtaisella tasolla. Alangolle onkin tyypillistä, että yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kritiikki nivoutuvat ongelmallisiin minuuden tunteihin (Hallila 2013, 345).

Lähempään syyniin valitsin neljä kappaletta. *Oletko koskaan* avaa albumin elämän ihmettelyn hengessä. *Pelataanko shakkia vai?* on Alangon itsensä mukaan yhteiskunnallinen biisi, joka käsittelee muun muassa Euta (Kettu & Alanko 2021, 293). Biisistä on myös helppoa löytää henkilökohtainen ulottuvuus ihmisen kamppailusta mielenterveysongelmien kanssa. *Nuorena syntynyt* on suoraviivaisimmin mielenterveyttä käsittelevä kappale kaikkine mainintoineen hoitajista, laitoksesta, vainoharhoista ja kahlituista aivoista. Levyn nimikkokappaletta *Taitelijaelämä* tulen käsittelemään biisin ilmeisen teeman, addiktion kautta.

2.3. Kuvakieli

Kuvakielisyys on sanataiteen peruselementti. Kuvakieli pyrkii sekä visualisoimaan että sanomaan konkreettisesti ja havainnollisesti. Kuvaa voidaan käyttää kirjaimellisesti sekä havaintojen ja aistien esittäjänä. Kuvakieleen sisältyy myös kielikuvat, eli sanat jotka viittaavat johonkin muuhun kuin mitä ne oikeasti tarkoittavat. (Ratia 2007, 140)

Lyriikoissa ehkä helpoimmin havaittava kielikuva on vertaus. Vertauksessa vertauksen kohde ja vertauskuva ovat toistensa välittömässä yhteydessä, yleensä rinnastettuna kuin-konjunktioilla. Runoa tulkittaessa vertaus on usein puoleensa vetävä aloituskohta, josta runon tulkinta voi lähteä liikkeelle. (Ratia 2007, 123, 140)

Personifikaatio tarkoittaa elollistamista. Personifikaatiossa käsite, ominaisuus, eloton kappale tai vaikka luonnonvoima personoidaan eli se elollistetaan (Ratia 2007, 140). Taitelijaelämää-levyn kappaleissa esiintyvän paholaisen voi tulkita personoivan mielenterveysongelmia. Toisaalta paholaisen ja mielenterveysongelmien rinnastaminen voi olla myös metafora. Metafora on kielikuva, jossa asialle annetaan nimi, joka tosiasiaassa kuuluu jollekin toisella. Eli jostakin tulee joku muu (Krappe 2007, 146). Tässä tapauksessa mielenterveysongelmista tulee paholainen. Metaforan nähdään olevan olennainen osa osa ihmisen arkiajattelun rakenteita. Metaforaa käytetään usein silloin kun täytyy puhua asioista, joille ei ennestään ole kielessä käsitteitä tai sanoja (Krappe 2007, 146). Metafora voi myös olla tärkeä apu mielenterveysongelmien kaltaisten vaikeiden ja tuskallisten asioiden käsittelyssä.

Metonymia on läheistä sukua metaforalle. Metonymia on kielikuva, jossa käytetään yhden asian nimeä kuvaamaan toista asiaa, joka liittyy siihen jollain tavalla, sen toiminta perustuu tuttuuteen ja ennaltatuntemiseen. Metonymiassa usein miten osa esittää kokonaisuutta tai päinvastoin. (Kesonen 2007, 167, 185) Esimerkiksi ”kruunu” voi konkreettisen hallitsijan päähineen lisäksi tarkoittaa koko hallitsijan käyttämää valtaa. Rajatun ja paikallisen kielikuvan sijaan metonymisyys voi laajentua koskemaan koko teoksen sisäisiä korvaavussuhteita. *Taitelijaelämää*-levyllä metonymisyys ilmenee siten, että läpi levyn ”luonto” kuvaa tervettä, hyvinvoivaa mieltä, joka ei kärsi mielenterveysongelmista.

Symboli on sana tai ilmaus, joka tarkoittaa tiettyä asiaa, joka taas viittaa johonkin toiseen asiaan. Usein symboli on jokin konkreettinen asia, jolla viitataan johonkin abstraktimpaan

ideaan tai asiaan. Symboli harvoin muistuttaa suoraan symboloimaansa asiaa. Symbolin ja symboloitavan suhde perustuu konventioon, joka on jonkun kulttuuriin vakiinnuttama, tai sitten tekstin tekijän luoma ”oma” yhteys. (Lummaa 2007, 191)

Kuva on runoilmaisu, joka voidaan lukea sellaisenaan konkreettisenä kuvana, ilman tarvetta hakea sille metaforista tai symbolista edustavuutta (Haapala 2013, 218). Esimerkkinä Alangon lyriikoista, Nuorena syntynyt kappaleessa on kohta, joka synnyttää hyvin voimakkaan visuaalisen kuvan: ”hennot teiniviikset halkoo tuulta yössä”.

Näiden kaikkien kielellisten keinojen alta, lyriikkateksteistä hahmottuvaa ääntä nimitetään runon puhujaksi (Lehikoinen 2007, 235). Musiikkialbumianalyysin yhteydessä käytän termejä kappaleen puhuja ja laulun puhuja. Pyrin analysoimaan laulun puhujaa, tämän käyttämien kuvakielisten ilmaisujen kautta.

3. Mielen terveysongelmien kuvastot *Taiteilijaelämä*-levyllä

3.1. Mielen kamppailu

Kirjassaan *Melankolian huoneet* (2009) Karin Johannisson valottaa sosiologi Max Weberin (s. 1864) uniongelmia. Weberin itsensä mukaan ”demonit moukaroivat” häntä. Lääketieteelliset termit ja diagnoosit eivät riittäneet Weberille selitykseksi vaan ongelma piili jossain syvemmällä (Johannisson 2009, 173-174). Weberin kuvailu omista uniongelmistaan on mielenkiintoinen, sillä Alangon lyriikoissa vilisee saatanoita, perkeleitä ja demoneita, samat hahmot, jotka pitivät Weberiä aikoinaan hereillä. Weberin ”demonit” toimivat vertauskuvallisena keinona kuvata hänen mielen terveysongelmaansa: levottomuutta ja unettomuutta.

Alangon lyriikoissa nämä demonit toimivat samalla tavalla, ne symboloivat eri mielen terveysongelmia, jotka petkuttavat ja kiduttavat tervettä mieltä. *Pelataanko shakkia vai?*-kappaleessa isänmaa pelaa shakkia perkeleen kanssa. Ensimmäinen tulkintataso on varmasti monelle aikalaiselle selvä, ja Alangon elämäkertaa selailemalla se selviää muillekin. Alangon mukaan kappale kertoo Suomen liittymisestä EU:hun, Suomi on isänmaa ja Eu on perkele (Kettu & Alanko 2021, 293). Kappaleen voi kuitenkin tulkita niin, että perkele personoi mielen terveysongelmia ja isänmaa tervettä mieltä, shakin peluu taas symboloi näiden kahden kamppailua.

Shakkiottelu paholaisen kanssa ja uni on rinnastettu aiemminkin populaarikulttuurissa. Ingmar Bergmanin elokuvan *Seitsemäs Sinetti* (1957) alkukohtaus kuvaa kun ristiretkiritari ja kuolema pelaavat shakkia ritarin hengestä unenomaisessa miljöössä rannalla. Kohtauksen alussa ritari makaa rannalla shakkilaudan vieressä odotellen kuoleman ilmaantumista, ritarin aseenkantaja nukkuu rantakivikossa. Katsoja voi saada tulkinnan, että ritari on tosiasiaassa kohtauksessa unimaailmassa, nukahdettuaan odotellessa. Elokuvassa kuolema personoituu kalpeana miehenä, joka on pukeutunut mustaan huppukaapuun. Kohtaus häivytyy pois kesken shakkiottelun, ja seuraavassa kohtauksessa ritari potkii aseenkantajansa hereille, osoittaen että unimaailmassa tapahtunut shakkiottelu on vaihtunut hereillä olevien todellisuuteen. Myös *Pelataanko shakkia vai?*-kappaleen voi tulkita tapahtuvan painajaismaisessa unimaailmassa. Painajaiset ovatkin usein yleisiä mielen terveyspotilailla,

jotka kärsivät masennuksesta ja psykoottisista häiriöistä (Sandman 2022). Shakkilauta itsessään symboloi kamppailua, tässä kontekstissa kamppailua mielen ja hulluuden välillä.

Kappaleessa on runsaasti luontokuvausta. Luontokuvaus toimii laajennettuna metaforana eli metonymiana terveelle mielelle halki levyn kaikkien kappaleiden. Metonymiana luonto on toimiva, sillä luonnon yhteys mielenterveyteen on tutkittu asia. Masennuksen ja ahdistuksen tunteet lievittyvät luonnossa ja luonnossa oleskelu parantaa stressitilanteista parantumista, sekä lisää myönteisiä tunteita (Tyrväinen 2023). Kappaleen kohdassa: ”norpat ne kyttää siirtoain, yhdessä on ikävää”, norpat, luontoon kuuluvana entiteettinä, kuvaavat huolestunutta mieltä, joka katselee ihmisen kamppailua hulluutta vastaan.

tämä maa, johon sukellan taas
on maa pyhää energiaa
oi maa, kuka sut omistaa?
tää maa, jossa avaruus soi
maa mut saa

-Pelataanko shakkia vai? Ismo Alanko 1995

Yllä olevassa kertosäkeessä näkyy kuinka tässä tapauksessa ”maa” viittaa mieleen, ja ”pyhä energia” sekä ”avaruus” mielen käsittämättömään potentiaaliin ja voimaan. Puhuja kuitenkin kyseenalaistaa sen kuka omistaa maan, kuvaten mielen kamppailua hulluutta vastaan. Kertosäkeen mahtipontinen instrumentaatio, taustalla soivan soolokitaran voimin vahvistaa kuvaa mielen mahtavuudesta. Muiden säkeiden yhteydessä instrumentaatio tuo mieleen videopelimäisen taistelumusiikin, mieli ja hulluus ottavat mittaa.

Nuorena syntynyt-kappaleessa on samanlainen kamppailua kuvaava asetelma: ”piru pääsee kohta valloillensa aivan / täytyy pyytää sitä poistumaan tai antautua suosiolla”. Lyriikoissa näkyy epätoivo, puhujalla ei ole enää voimia taistella vastaan, vaan hän on alistetussa asemassa hulluuteen nähden. Kohdassa välittyy tunne, että jonkinlainen psykoottinen kohtaaminen on tulossa, vaihtoehtoja on kaksi: rukoilla ettei se tulisi tai heittäytyä vastustelematta psykoosin vietäväksi. Saman kappaleen säe: ”paholainen laskee lapsiansa kurjuutensa kukkuloilla”, tuo mielenterveysongelmien yhteiskunnallisen laajuuden esiin. Paholainen on

saanut monta uhria vaivutettua kurjuuteen, mielenterveysongelmien lisääntyessä, monet ovat hävinneet shakkimatsin.

3.2. Traummat ja syrjäytyminen

Antti Rönkä kuvaa romaanissaan *Jalat ilmassa* (2019) lapsuuden traumaattista koulukiusaamista mielenkiintoisia kuvakielellisiä keinoja käyttäen:

Jalkapallomaalit tuijottivat toisiaan. Keinut roikkuivat ruosteisesta puomistaan, häälyivät tuulessa. Piittaamaton, puolueeton hiljaisuus huokui kaikesta mitä näin. Kiipeilytelineet, keltaiset puut, pyörätelineet, koulun harmaat ikkunat, kaikki odottivat hiljaa ja julistivat hiljaisuudellaan: se mikä tapahtuu, se tapahtuu.

-*Jalat ilmassa* 2019, luku ”1. 2008”

Rönkä maalaa lukijalle kuvan konkreettisilla kuvilla koulun pihasta. Pihamaan kiipeilytelineet, puut ja keinu ruosteisine puomeineen herättävät vahvoja mielikuvia. Rönkä myös elollistaa nämä pihan objektit, ja käyttää niitä metaforisesti kuvaamaan ihmisten ja koko yhteiskunnan välinpitämättömyyttä koulukiusaamiseen.

Alangon lyriikoista voi havaita samanlaisia kuvia, jotka viittaavat aikaisemmassa elämänvaiheessa sattuneisiin traumaattisiin tapahtumiin. Jo avauskappaleessa *Oletko koskaan*, puhuja viittaa lapsuuden tapahtumiin:

oletko koskaan naureskellut aamuyöllä yksiossä
kauheissa kaadoissa, pahoissa harhoissa
kun kukaan ei tullut kuuntelemaan
kertomusta lapsuudesta
hyvissä aivoissa, hyvissä aivoissa
joka päivä vastausta kalisevat kultakurkut
kumipäisten porvareiden

Huomioon ottaen säikeistön vahvat kuvat ”kauheista kaadoista” ja ”pahoista harhoista, kuulijalle syntyy käsitys, että puhuja olisi halunnut käsitellä näitä traumaattisia lapsuuden tapahtumia, mutta syrjäytymisen ja yksinäisyyden takia se ei ole mahdollista, joten puhuja on päätenyt itselääkitsemään oireitaan päihteillä. ”Hyvissä aivoissa” merkitsee, että puhuja on tietoinen mielenterveysongelmien biologisesta ja neurologisesta puolesta, aivoissahan

kaikki hyvät ja pahat tunteet tosiasiallisesti tapahtuvat. Puhuja asemoi itsensä yhteiskunnan ulkopuolelle, jossa ”kumipäiset porvarit” tarjoavat toimimattomia ratkaisuja mielenterveysongelmaisen puhujan ongelmiin. ”Kumipäiset porvarit” on vahva kielikuva, josta heijastuu puhujan halveksunta yhteiskuntakelpoisia, rahallisesti hyvin menestyviä ihmisiä kohtaan.

Nuorena syntynyt biisin ensimmäinen säkeistö synnyttää myös vahvoja kuvia lapsuuden traumaista. Se käyttää myös ovelasti rytmiä ja toistoa hyväkseen luoden nokkelia kaksoismerkityksiä. ”Irtas häiriintynyt pöpi, pöpi, pöpi / niin kuin pikkupojat ilmaisevat asiansa selkeästi”, säepari muodostaa todella kirkkaan kuvan lapsilaumasta haukkumassa jotakuta, todennäköisesti kappaleen puhujaa. Toisto toimii osana rockin musiikkillista, rytmistä puolta, mutta tässä säkeessä se myös synnyttää elävän kuvan pikkupojista huutamassa suuressa porukassa, haavoittuvassa asemassa olevaa pilkaten.

Seuraava säepari jatkaa saman teeman parissa, samanlaista toistokonstia käyttäen: ”jonkinlainen kylmä ope, ope, opettaja / jonka esimerkin vuoksi puhdistamme lasejamme”. Säkeessä kohta ”ope, ope, opettaja”, luo toiston keinoin kuvan oppilaasta, joka änkyttää peloissaan joutuessaan puhumaan opettajalle. Tätä tulkintaa tukee myös kuvailu ”kylmästä opettajasta”, sekä mielenkiintoinen kuva: ”esimerkki, jonka vuoksi puhdistamme lasejamme”. Lasien puhdistaminen viittaa kenties siihen, että opettaja on näyttänyt tai tehnyt jotain niin järkyttävää, että lasten täytyy puhdistaa lasit uskoakseen sen tapahtuneen. Säkeiden kuvat tuottavat kuulijalle monenlaisia mielikuvia traumaattisesta lapsuudesta.

Säkeistön päättävä säepari synnyttää voimakkaan visuaalisen kuvan: ”eksyneeltä näyttää pallo, pallo, pallokalan / ensimmäinen pienokainen pyörimässä pakkasessa”. Heijastaen säkeitä edeltäviin, syntyy kuva että kappaleen puhuja assosioi itsensä ”ensimmäiseen pienokaiseen pyörimässä pakkasessa”, lapsi pyörii suruissaan ja hukassa pakkasessa, koska ei tiedä mitä tehdä traumaattisen koulupäivän jälkeen. Pallokala viitanee jälleen luontokappaleena mielen terveyteen. ”Pallokalan ensimmäinen pienokainen”, luo kuvan että pallokala on kärsivän lapsen psyykkisesti hyvinvoiva vanhempi, tai vaihtoehtoisesti pallokala kuvaa mielen entiteettiä, jolle ihminen on pienokainen, josta täytyisi pitää huolta.

Oletko koskaan ja *Nuorena syntynyt* rakentavat yhdessä kuvan ihmisestä, joka on jo varhaisessa lapsuuden vaiheessa työnnetty syrjään. *Oletko koskaan* avaa koko *Taiteilijaelämä*-albumin ja toimii tavallaan albumin tarinallisessa kronologiassa

nykyhetkenä, jossa puhuja on jo menettänyt mielenterveytensä. Nuorena syntyneen ensimmäinen säkeistö toimii selittävänä takaumana, joka kuvillaan avartaa taustoja syrjäytymisen takana. Pätkä *Nuorena syntyneen* kertosaäkeestä ”vittu eletään, vielä kun ehditään”, heijastaa sekin miten levyn puhuja ei ole sopeutunut ”kumipäisten porvareiden” taloudellisesti turvalliseen ja tasapainoisen elämään. Toisaalta puhuja on myös henkisesti uupunut, joten hän haluaa elää ennen kuin mielenterveysongelmat vievät hänestä voiton. Tällainen elämään heittäytyminen voi viitata maniaan, jossa henkilöllä voi olla suuruuskuvitelmia ja hän saattaa käyttäytyä arvaamattomasti ja sopimattomasti, osallistua arvioimatta kaikkeen vaaralliseen ja esimerkiksi käyttää rahansa arvostelukyvottomasti (Sadeniemi 2021).

3.3. Addiktio

Päihde- ja mielenterveysongelmat kulkevat käsi kädessä, niiden kohdalla voidaan havaita syy-seuraussuhde kumpaankin suuntaan tahansa. Kaksoisdiagnoosi tarkoittaa monihäiriöisyyttä, jossa ihmisellä on päihdehäiriön lisäksi ainakin yksi mielenterveyden häiriö. Yksi hypoteeseista, joka selittää kaksoisdiagnoosin esiintyvyyttä on mielenterveysongelmien itselääkintä päihteillä. Monet kaksoisdiagnoosin saaneet kertovat käyttävänsä päihteitä lievittääkseen mielenterveysongelmista johtuvia oireitaan. (Aalto 2007, 1293, 1295)

Kaksoisdiagnoosin esiintymistä Alangon lyriikoissa voi havaita ainakin kahdessa kappaleessa. Avauskappaleessa *Oletko koskaan* puhuja kysyy ”oletko koskaan naureskellut aamuyöllä yksiossa / kauheissa kaadoissa, pahoissa harhoissa”, ”kauheat kaadot” viitaten päihteiden kovaan käyttöön ja ”pahat harhat” psykoottiseen oireeseen. Nimikkokappale *Taiteilijaelämää* onkin levyllä päihteidenkäytön huippukohta: ”liikaa, vain liikaa on riittävä annokseni”.

Taiteilijaelämää käyttää hyvin mielenpainuvia konkreettisia runokuvia, kuvatessaan päihteiden ongelmakäyttöä ja miten se vaikuttaa käyttäjän itsensä lisäksi myös lähipiiriin. ”Lasten säästöpossut täytyy avata vasaralla”, kun puhuja tarvitsee lisää rahaa ostaakseen päihdyttäviä aineita. Kappaleessa käytetään myös metaforia kuvatessa huumeiden käyttöä.

Lumi on katukielinen nimi kokaiinille ja kappaleen kertosäkeessä ”historian kellastuneet lehdet puista putoaa / ja lumi peittää maan”. Niin kuin muissakin *Taiteilijaelämään* kappaleissa, eläväinen luonto tuntuu toimivan metaforana terveelle mielelle. *Taiteilijaelämää*-kappaleessa kellastuneet lehdet putoavat tukahduttavan lumen alle, eli huumeet päihittävät terveen mielen.

Alanko leikittelee kappaleessa myös suomalaisilla sanonnoilla. ”Päivä pulkassa”, viittaa arkikielessä työpäivän päättymiseen eli vapaalle vaihtamiseen. Alangon käsittelyssä se vääntyy muotoon ”päivät pannaan aamulla pulkkaan, oli sitä lunta eli ei”, tarkoittaen että kappaleen puhuja on aamusta asti vapaalla, eli vapaana rentoutumaan käyttämällä päihkeitä. Pulkka esiintyy myös sanonnassa ”(joku on) vetänyt muutakin kuin pulkkaa”, eli vetänyt joitakin päihkeitä. Pulkan esiintyessä kappaleessa Alanko paljastaakin sen välittömässä yhteydessä, että mitä muutakin on vedetty: ”pulkalla plutoon painellaan, ei kelpaa rillumarei / kokaiini, lsd, ekstaasi – ja juu”.

Kappaleessa tapahtuu myös vertaamista. Laulun puhuja rinnastaa itsensä suuriin taiteilijoihin, maininnan saavat Arto Melleri, Jim Morrison, Eino Leino, Pentti Saarikoski ja John Lennon. Huomion arvoista on, että kaikki edellä mainitut artistit kärsivät jossain vaiheessa elämänsä joko päihde tai mielenterveysongelmista. Lisäten itsensä mukaan tähän ketjuun kappaleen puhuja tulee myös liittäneeksi itsensä osaksi päihde- ja mielenterveysongelmaisten jatkumoa.

Kappaleen karnevaalimainen alku viestii kuulijalle kihelmöivää oloa, ikään kuin ensimmäiset euforian aallot päihkeitä käyttäessä. Sävellys saavuttaa kliimaksin kertosäkeen myötä, tämä luonnehtii aineiden käytön huippukohtaa, jossa meno on sekavaa ja kovaäänistä. Kappaleen lopussa instrumentaation vauhti tuntuu vain kiihtyvän ja Alanko päästelee epämääräisiä eläimellisiä huutoja, kunnes koko kappale yhtäkkiä loppuu. Tämä merkitsee kappaleen puhujan sammumista raskaan juhlinnan päätteeksi. Juhlinta on saavuttanut eläimellisen tason, jonka voi tulkita psykoosiksi.

3.4. Harhaisuus ja potiluus

Taiteilijaelmää-levyn lyriikoissa harhaisuuden kuvaus ja potilaan rooli kulkevat käsi kädessä. Joskus mielenterveysongelman todellisuudentaju voi olla niin vinoutunut, että potilaan itsemääräämisoikeutta rajoitetaan, potilaan oman sekä yleisen turvallisuuden takaamiseksi (Jüriloo 2024). Tällaisessa tilanteessa taustalla saattaa olla psykoosista johtuvat aistiharhat ja harhaluulot. Aistiharhoja saattaa ilmetä kaikissa aistikanavissa, kuuloharhat ovat tavallisia psykiatrisessa sairastamisessa (Rovasalo 2023). *Taiteilijaelmää*-levyllä kuulemisen teemaan tempaistaan jo heti ensimmäisestä kappaleesta lähtien. Oletko koskaan linkittää kuulemisen, tarkemmin kuuntelemisen, levyllä mielenrauhaa symboloivaan luontoon:

kuunnellaan, kuunnellaan
puiden kasvua kuunnellaan
juurien huokauksia
kuunnellaan, kuunnellaan
ruohon kasvua kuunnellaan
juurien huokauksia

-Oletko koskaan, Ismo Alanko 1995

Levyn alkuvaiheessa puhujan kuuloaisti on siis vielä, jossain määrin yhdistettynä terveeseen mieleen. Levyllä voi havaita tiettyä tarinallisuutta. *Oletko koskaan* avaa levyn kuvauksella pahoinvoivasta ihmisestä, jolla on traumaattinen tausta, biisin lopussa hän kuitenkin pystyy rauhoittumaan luontoa kuuntelemalla, hän voi vaipua uneen. *Pelataanko shakkia vai?* on unenomainen kuvaus kun ihminen taistelee mielenterveysongelmien kanssa, kyseisessä kappaleessa käynnistyy psykoottinen kohtaaminen. *Nuorena syntynyt* toimii selittävä kappaleena mielenterveysongelmista, jotka kumpuavat lapsuuden traumaista, kappaleessa näkyy myös kuvausta mielenterveyspotiluudesta sekä vainoharhoista.

Kappaleessa kuuloaisti on siirtynyt rauhallisesta luonnon kuuntelemisesta vainoharhaisuuteen: ”mua kuunnellaan / en avaudu enää kenellekään / jos se vie näin syvään ikävään”, ”on katoilla korvat ja lattioilla”. Kappaleen puhuja näyttää löytäneen apua avautumalla jollekulle, mutta se on vienyt hänet pakkohoitoon asti. Hän pelkää että hänen sanomisiaan salakuunnellaan ja käytetään häntä vastaan. Kappaleesta löytyy monta kohtaa, jossa viitataan kuunteluun ja vainoharhoihin, selvimpänä kohta, jossa puhuja itse myöntää:

”olen ylpeä, mutta vainoharhainen / kuunteleeko joku kun mä vakoilen”. Ylpeys viittaa jo aiemmin mainittuun maanisuuteen. Kappaletta kuunnellessa, tässä kohtaa laulaja Ismo Alanko madaltaa ääntään ikään kuin kuiskaukseen, implikoiden sitä, että puhuja todella pelkää vainoharhoissaan, että häntä kuunnellaan. ”Vakoilu” viitanee siihen, että puhuja koittaa potilaana pakkohoidossa tarkkailla ympäristöään.

mua kuunnellaan
olen pyytänyt kolmasti hoitajalta
että pois on sakset otettava soittajalta
mua kuunnellaan
olen turvassa tekniikan ympäröimänä
aivot on kahlittuna turvavöillä

-Nuorena syntynyt, Ismo Alanko 1995

Yllä olevassa pätkässä säkeistöä voi havaita erilaisia kuvia potiluudesta. Vainoharhainen ”mua kuunnellaan” toistuu läpi koko kappaleen. Puhuja on kokonaan hoitohenkilökunnan armoilla, ja hän on joutunut toistamaan pyyntönsä monta kertaa, hankaluuteen toimia itse voi olla syynä esimerkiksi sänkyyn sitominen. ”Soittaja” saattaa viitata johonkin toiseen mielisairaalan potilaaseen, tai ehkä helposti lyriikkapätkän esitysyhteydestä pääteltävissä, kappaleen puhujaan itseensä. Sakset voivat olla erittäin vaarallisia todellisuudentajun menettäneen käsissä, puhuja yrittää siis varjella itseään vetoamalla hoitajaan. ”Turvavöillä kahlitut aivot” toimivat metaforana pakkolääkitykselle. Lisäksi tässä kohtaa kappaleen instrumentaatiota taustalla kuuluu vaimennettua aggressiivista särisevää soolokitaraa. Huomioon ottaen kappaleen lyriikat, soolokitara voi tässä tapauksessa tulkita viittaavaan riehuvan psykoosiin, jonka vaimennus tarkoittaa taas lääkehoitoa, jolla se on saatu tainnutettua hetkellisesti.

Potiluuden kuvaus, vainoharhat ja syrjäytyminen yhdistyvät: ”mua kuunnellaan / olen karannut kai jostakin laitoksesta / taikka kysymys on suuresta huijauksesta”. Laitos viittaa psykiatrisen sairaanhoidon yksikköön, josta puhuja on ilmeisesti paennut, hän ei kuitenkaan ole varma, nähtävästi hämärtyneet todellisuudentajun takia. Hän edelleen pelkää kuuntelua, mutta on skeptinen siitä, että kuuluisiko hänen oikeasti olla potilas. Mielisairauteen usein liittyy puutteellinen sairaudentunto, eli kyky tunnistaa omaa hoidon tarvetta (Jüriloo 2024).

Puhuja näyttää spekuloiden, että kyse saattaa olla huijauksesta, kenties ”kumipäisten porvareiden” viimeinen keino sulkea puhuja lopullisesti yhteiskunnan ulkopuolelle.

4. Päätäntö

Ismo Alangon *Taiteilijaelämää* sisältää useita ja monipuolisia mielenterveysongelmiin liitettäviä teemoja. Näitä ovat esimerkiksi, mielenterveysongelmien takana lymyävät ja niitä aiheuttavat traumat, syrjäytyneisyys ja addiktio, jotka sekä aiheuttavat että vahvistavat mielenterveysongelmia. Levyltä löytyy myös kuvausta terveen mielen kamppailusta mielenterveysongelmia vastaan. Potilisuuden kuvaus painottuu vahvasti pakkohoidon eri muotoihin, myös vainoharhat linkittyvät vahvasti potilaan epäluottamukseen hoitoympäristöä kohtaan, mutta myös yleisempään epäluottamukseen koko yhteiskuntaa kohtaan.

Albumilla mielenterveysongelmat henkilöityvät paholaiseen, joka seikkailee toistuvana hahmona läpi koko levyn. Paholaisen vastaparina on luonto ja sen eri elementit, jotka toimivat metonymiana mielenrauhalle ja terveelle mielelle. Kielellisinä keinoina Alanko käyttää paljon sanallista visualisointia, eli konkreettisia kuvia, jotka auttavat rakentamaan erilaisia mielenterveysongelmien laajempia kuvastoja. Metaforilla Alanko ilmaisee runollisesti erilaisia mielenterveysongelmiin liittyviä vaikeasti puhuttavia asioita, kuten pakkolääkityksen. Instrumentaatio, laulajan äänenpainotukset sekä rytmi toimivat oleellisena osana kappaleista välittyvää tunnelmaa, ja auttavat luomaan tulkintoja.

Levyn kappaleiden väliltä löytyy tarinallisuutta. Kappaleet tarjoavat selityksiä toisilleen, joita olisi hankala havaita pintapuolisella kuuntelemisella, ilman lähilukua ja tarkempaa kuuntelua. Kappaleiden kirjo paljastaa inhimillisen kärsimyksen mielenterveysongelmien takana, ne pureutuvat ongelmien juurisyihin, sosiaalisiin ilmiöihin niiden taustalla sekä toiminnassa ja tarjoavat katsauksen mielenterveyskuntoutujan sekä päihdeongelmaisen perspektiiviin.

5. Lähteet:

primäärilähteet:

Alanko, Ismo. 1995. *Taiteilijaelämää*. Tampere: Poplandia Music/Poko Rekords.

Alanko, Ismo, 2020, *Sanat – 40 laulujen vuotta*, toim. Timo Ernamo, Helsinki, Johnny Kniga Publishin

sekundäärilähteet:

Aalto, M. 2007. Päihdehäiriö ja samanaikainen muu mielenterveyden häiriö: Kaksoisdiagnoosin hoidollinen haaste. *Duodecim : lääketieteellinen aikakauskirja*, 123(11), pp. 1293-1298.

Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Vastapaino, Tampere. (Englanninkielinen alkuteos 1995).

Haapala, V. 2013. Lyriikka kirjallisuushistoriallisena ilmiönä ja lyriikan lajit: Lyriikan kuvallisuus. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hallila, M. 2013 ”Protestilauluja puusta pudonneille”. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä, Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus. 1, Lajeja, poetiikkaa*. Helsinki: SKS.

Hämäläinen, T. 2011. *Kirosäkeet: 20 uuden suomirockin sanoittajaa*. Hamina: Idiotti.

Johannisson, K. & Lempinen, U. 2012. *Melankolian huoneet: Alakulo, ahdistus ja apatia sisällämme*. Jyväskylä: Atena.

Jüriloo, A. 2024 *Tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito*, www.terveyskirjasto.fi. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim 14.3.2024 (luettu 20.4.2024)

Jäntti, S., Heimonen, K., Kuuva, S., Mäkilä, A., Jäntti, S., Kuuva, S., . . . Mäkilä, A. 2019. *Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus*. [Jyväskylä]: Jyväskylän yliopisto.

Kesonen, K. 2007 Metonymia, metaforaan limittyvä kielikuva. Teoksessa S. Kainulainen, K. Kesonen & K. Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen – välineitä runoanalyysiin* Tampere: Vastapaino.

- Kettu, K. & Alanko, I. 2021. *Ismo Alanko*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Kosonen, P., Ihanus, J. & Huldén, J. 2022. *Hoitava lukeminen: Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*. Tampere: Vastapaino.
- Krappe, J. 2007 Monimerkityksinen metafora. Teoksessa S. Kainulainen, K. Kesonen & K. Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen – välineitä runoanalyysiin* (s. 196–226). Tampere: Vastapaino.
- Kähmi (Maanmieli), K. 2015. *'Kirjoittaminen on tie minuun, minusta sinuun': Ryhmämuotoinen kirjoittaminen ja metaforien merkitys psykoosia sairastavien kirjallisuusterapiassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. 2006. *Ääniä äänien takaa: Tulkintoja rock-lyriikasta*. Tampere: Tampere University Press.
- Lehikoinen, T. 2007. Runot puheena ja runon puhujat: "en jaksaa nauramatta katsoa sinua". Teoksessa S. Kainulainen, K. Kesonen & K. Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen : välineitä runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino
- Lummaa, K. 2007. Symboli ja allegoria: Runon piilomerkituksen jäljillä. Teoksessa S. Kainulainen, K. Kesonen & K. Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen : välineitä runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino
- Ratia, Taina 2007. Runon kuvakielisyyden ulottuvuudet. Teoksessa S. Kainulainen, K. Kesonen & K. Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen – välineitä runoanalyysiin* (s. 196–226). Tampere: Vastapaino.
- Reinilä, Juha-Matti, et al. 2015 *Ironia, Satiiri Ja Suomalaisuus Ismo Alangon Rocklyriikassa*. Jyväskylän yliopisto
- Rovasalo, A. 2023. *Psykoosi*, www.terveyskirjasto.fi. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim 18.4.2023 (luettu 20.4.2024)
- Rönkä, A. 2019. *Jalat ilmassa*. Helsinki: Gummerus.
- Mitchell, W.J.T. 1990: *Representation*. — Frank Lentricchia & Thomas McLaughlin (ed.) 1990: *Critical Terms for Literary Study*. The University of Chicago
- Mäkelä, Janne 2000: Ismo. Suomalaisen rock-auteurismin jäljillä. – Hannu Salmi & Kari Kallioniemi (toim.): *Pohjan tähteet. Populaarikulttuurin kuva suomalaisuudesta* s. 212–233. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu

Nordgren, E., Bergman, I., Bergman, I., Fischer, G., Sydow, M. v., Björnstrand, G., . . . Von Sydow, M. 2003. *Seitsemäs sinetti: Det sjunde inseglet*. Helsinki: FS Film [jakaja].

Oksanen, Atte 2007: Lyriikka populaarimusiikin tutkimuskohteena. – Marko Aho & Antti-Ville Kärjä: *Populaarimusiikin tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Sadeniemi, M. 2021 *Kaksisuuntainen mielialahäiriö*, www.terveyskirjasto.fi. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim 7.12.2021 (luettu 20.4.2024)

Salo, H. & Martikainen, J. 2021. *{Kahle}kuningaslaji: Laululyriikan käsikirja*. Kahdeksas täydennetty painos. Helsinki: Like.

Sandman, N. 2022 *Painajaisunet* www.terveyskirjasto.fi. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim 27.1.2022 (luettu 20.4.2024)

Tyrväinen, L. 2023 *Luonnosta mielenterveyttä, kuntoa ja elämänlaatua*, www.terveyskirjasto.fi. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim 28.8.2023 (luettu 19.4.2024)

Vartiainen, P. 2009. *Länsimaisen kirjallisuuden historia*. Helsinki: BTJ.

Vilminko, Marleena, et al. 2017 *"Tuulipuvun Tuolla Puolen Jossain on Maa": Avoin Intertekstuaalisuus Ismo Alangon Rocklyriikassa*. Jyväskylän yliopisto